

Хіт за хітом

Практика захисту в кримінальних провадженнях — наразі найбільш активний і динамічний сегмент українського ринку юридичних послуг. Навіть в умовах війни активність правоохоронних органів, передовсім антикорупційних, суттєво зросла, а загальна кількість кримінальних проваджень, які розглядаються судами, вже повернулася до довоєнного рівня. Основний фокус кримінальної юстиції — воєнні та корупційні злочини. Водночас кримінально-правові виклики бізнесу теж підвищилися

ОЛЕКСІЙ НАСАДЮК

АНТИКОРУПЦІЙНЕ ПОСИЛЕННЯ

Україна вчергове продовжує посилювати боротьбу з корупцією — поточна ситуація не задовольняє ні суспільство, ні наших міжнародних партнерів. Маємо значну активізацію антикорупційних органів — одних із головних ньюзмейкерів поточного року. Зокрема, Національне антикорупційне бюро України звітує, що лише в першому півріччі 2023 року НАБУ та САП повідомили про підозру 11 вищим посадовим особам держави, викрили недоброчесні дії 26 керівників державних підприємств і притягнули до відповідальності 7 суддів. З іншого боку, кількість обвинувальних вироків є значно скромнішою — лише 5 за пів року.

Якщо говорити про інституційні та законодавчі зміни, то детальний опис пропонує Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки, затвердженій навесні. Розділ, присвячений кримінальній відповідальності, зокрема, містить пункти про незбалансованість статей Кримінального кодексу — «як наслідок, у значній частині випадків особи, що вчинили корупційні кримінальні правопорушення, звільняються від кримінальної відповідаль-

Кримінальні впровадження

Касаційний кримінальний суд у складі ВС, здійснюючи правосуддя в касаційному порядку та забезпечуючи єдність судової практики в умовах воєнного стану, у 2023 році вирішував питання, що раніше не виникали під час розгляду кримінальних проваджень. Ідеться, наприклад, про форму кримінально-правового реагування на дії засудженого, який, використовуючи умови воєнного стану, за грошову винагороду незаконно переправляв через державний кордон України ухилянтів; про те, чи є підставою для зупинення судового провадження за статтею 335 КПК України мобілізація до Збройних сил України захисника засудженого, з яким останній уклав договір про надання правової допомоги.

Наголошу, що суди сьогодні виважено підходять до оцінки дій тих громадян України, які проявили себе як захисники держави та зі зброєю

в руках захищали її суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність. Водночас суди ретельно з'ясовують обставини провадження, дані, що характеризують особу обвинуваченого, щоб установити його справжні наміри захищати Батьківщину, та приймають у зв'язку з цим рішення про застосування форми реалізації кримінальної відповідальності. Наприклад, ККС ВС констатував, що саме собою бажання засудженого брати участь у воєнних діях з оборони України під час воєнного стану без документального підтвердження його зарахування до Збройних сил України чи інших військових формувань не є підставою для звільнення від відбування покарання з випробуванням. Водночас, оцінюючи можливість звільнення засудженого, який здійснює оборону держави, від відбування покарання з випробуванням слід враховувати, що захист суверенітету і територіальної цілісності України є однією з найважливіших

функцій держави та справою всього українського народу.

Упродовж 2023 року в судах істотно збільшилася кількість кримінальних проваджень щодо державної зради, колабораційної діяльності, порушення законів та звичаїв війни тощо, зокрема розглянутих за процедурою *in absentia*. Наприклад, ККС ВС сформулював правовий висновок, що дії громадянина України, який здійснював правосуддя як «суддя» російської федерації від імені цієї держави, слід кваліфікувати як державну зраду у формі надання допомоги іноземній державі в проведенні підривної діяльності проти України.

Цього року плідною була робота об'єднаної палати ККС ВС, що станом на 26 жовтня 2023 року розглянула 14 кримінальних проваджень, в яких було сформульовано правові висновки. Зокрема, об'єднана палата ККС ВС висновувала, що пункт 10 частини 1 статті 284 КПК України застосовується лише щодо кримінальних проваджень, відомості про які внесено до ЄРДР після введення в дію цього положення, тобто з 16 березня 2018 року, і не поширюється на кримінальні провадження, відомості стосовно яких внесено в ЄРДР до вказаної дати.

ОЛЕКСАНДР МАРЧУК,
голова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду

Стикаючись із новими викликами під час війни, ККС ВС продовжує розгляд кримінальних проваджень та забезпечує єдність судової практики шляхом напрацювання правових висновків щодо проблем кримінального та кримінального процесуального права.

ності та/або покарання»; низьку оперативність здійснення досудового розслідування корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень, зумовлену надмірною складністю окремих процесуальних дій; загальну низьку динаміку розгляду судами справ цієї категорії.

Серед актуальних ініціатив, які наразі розглядає парламент, відзначимо законопроект № 10060, спрямований на посилення інституційної самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Він передбачає, зокрема, вдосконалення процедури конкурсного відбору на адміністративні посади в САП і посади прокурорів; зміцнення спроможності САП регулювати власну організаційну структуру та діяльність; уточнення повноважень керівника САП; створення окремої процедури дисциплінарних проваджень щодо прокурорів шляхом створення Спеціалізованої дисциплінарної комісії прокурорів САП; визначення механізму підзвітності керівництва САП, який ґрунтується на оцінці ефективності діяльності САП та проведенні періодичного зовнішнього аудиту такої діяльності за участю зовнішніх експертів із міжнародним досвідом.

БІЗНЕС ПІД ТИСКОМ

Попри всі реформи та «покращення» попередніх років, представники держави продовжують використовувати кримінальні провадження як інструмент тиску на бізнес. На цьому наголошує, зокрема, Рада бізнес-омбудсмена. Так, за статистикою, підприємці найчастіше скаржаться на процесуальні зловживання Національної поліції та органів прокуратури, зокрема щодо неповернення майна або коштів, тимчасово вилучених у результаті обшуків, неефективності досудового розслідування, порушень під час слідчих дій, відкриття безпідставних кримінальних справ та непропорційності дій правоохоронців стосовно підприємців, а також неефективності дій правоохоронних органів у випадках, коли бізнес є потерпілою стороною.

В умовах воєнного стану повною мірою проявляється «креатив із кваліфікацією»: класична кримінально-пра-

вова кваліфікація кримінального правопорушення, наприклад заволодіння чи привласнення активів, зловживання становищем тощо, супроводжується додатковими кваліфікаціями, скажімо, за статтями щодо перешкоджання законній діяльності Збройних сил України (стаття 1141КК), державної зради (стаття 111КК), пособництва державі-агресору (стаття 1112КК) тощо. Це є процесуальною підставою для зміни підслідності й передання справ від НАБУ, ДБР, БЕБ до структури СБУ.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Триває дискусія, яка матиме суттєвий вплив на всю кримінально-правову сферу. Мова йде про скасування так званих поправок Лозового. Нагадаємо, що законодавчими змінами, прийнятими в жовтні 2017 року, були обмежені строки досудового розслідування до повідомлення особи про підозру. Чинна редакція статті 284 Кримінального процесуального кодексу України зобов'язує слідчого, дізнавача, прокурора закривати кримінальне провадження в разі, коли встановлений строк досудового розслідування (12/18 місяців із моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (або внесення постанови про початок досудового розслідування) закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру. Наразі в парламенті зареєстровано законодавчі ініціативи, які передбачають скасування строків досудового розслідування до повідомлення особи про підозру і строків давності щодо тяжких та особливо тяжких корупційних злочинів, вчинених у період воєнного стану, а також призупинення перебігу строків давності стосовно тяжких та особливо тяжких злочинів на період воєнного стану.

Проблема процесуальних строків, як і якості застосування органами досудового розслідування законодавчих приписів у цілому (адже основною підставою для скасування судових рішень у кримінальних провадженнях є істотне порушення положень кримінального процесуального закону), є комплексною, і очевидно, що самими лише законодавчими змінами її не вирішити.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОТВОРЧОСТІ ТА НАУКОВО-ПРАВОВИХ ЕКСПЕРТИЗ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

м. Київ, вул. Пилипа Орлика, 3

- 40 визнаних фахівців в усіх галузях права
- фахова експертиза в сфері права (суди та арбітраж)
- підготовка науково-правових висновків з питань правозастосування
- підготовка концепцій законів
- підготовка законопроектів
- експертиза законопроектів
- фаховий супровід підготовлених законопроектів
- правовий моніторинг ефективності прийнятих законів

РЕЙТИНГ ВИЗНАННЯ ЗА ГАЛУЗЯМИ ПРАКТИКИ

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО			ЮРИСТИ		
ЮРИДИЧНІ ФІРМИ			ЮРИСТИ		
МІСЦЕ	НАЗВА ЮРИДИЧНОЇ ФІРМИ	БАЛ	МІСЦЕ	ІМ'Я	БАЛ
1	EQUITY	173	1	ОЛЕКСАНДР ЛИСАК (EQUITY)	127
2	VB PARTNERS	152	2	ДЕНИС БУГАЙ (VB PARTNERS)	112
3	AVER LEX	143	3	ВІТАЛІЙ СЕРДЮК (AVER LEX)	107
4	ASTERS	109	4	СЕРГІЙ ГРЕБЕНЮК (ASTERS)	91
5	BENCHERS LAW FIRM	97	5	ОЛЕГ ВАЛЕНДЮК (BENCHERS LAW FIRM)	78
6	ARIO LAW FIRM	90	6	ОЛЬГА ПРОСЯНЮК (AVER LEX)	75
7	GRACERS	85	7	ЄВГЕН ГРУШОВЕЦЬ (ARIO LAW FIRM)	71
8	GOLAW	62	8	СЕРГІЙ ЛИСЕНКО (GRACERS)	60
9	LES	48	9	ТАРАС ПОШИВАНЮК (EQUITY)	45
10	АМБЕР	45	10	ТАРАС ІВАНЕНКО (LES)	42

ПРИМІТКА: У ГОЛОСУВАННІ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ ПРЕДСТАВНИКИ 181 КОМПАНІЇ (128 ЮРИДИЧНИХ ФІРМ ТА 53 ЮРДЕПАРТАМЕНТІВ)

www.ndi.academy